

## บ่อน้ำร้อนเขาชัยสน

### สถานที่ตั้ง

บ่อน้ำร้อนเขาชัยสน ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ห่างจากอำเภอเมืองพัทลุง ประมาณ 25 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ประมาณ 75 กิโลเมตร พิกัดบ่อน้ำร้อน 7.450077042708088, 100.13038796832706

### สภาพทั่วไป

ภูเขาชัยสนเป็นหินปูน หินปูนเนื้อโดโลไมต์ สีเทาขาว ชั้นหินหนาถึงหนามาก จัดอยู่ในกลุ่มหินราชบุรี ยุคเพอร์เมียน (อายุประมาณ 286-245 ล้านปี) น้ำร้อนพุขึ้นมาบริเวณรอยเลื่อนในหินปูนที่วางตัวในแนวเหนือ - ใต้ โดยคาดว่าแหล่งกำเนิดความร้อนน่าจะเป็นหินหนืดใต้ผิวโลกในบริเวณใกล้เคียง

บ่อน้ำร้อนเขาชัยสน เป็นแอ่งน้ำที่มีอุณหภูมิ ประมาณ 60 องศาเซลเซียส อยู่บริเวณเชิงเขาชัยสน ประชาชนทั่วไปเชื่อกันว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ สามารถอาบรักษาโรคผิวหนังได้ อุณหภูมิของน้ำจะสูงขึ้นหากได้รับแรงกระแทกกระทือนบริเวณนั้น น้ำร้อนจะไหลตลอดเวลา

### หน่วยงานรับผิดชอบ

กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม 2478 โดยกรมศิลปากรอยู่ในฐานะผู้ดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันโบราณสถาน การดำเนินการซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้าย โบราณสถานหรือส่วนต่าง ๆ ของโบราณ หรือขุดค้นสิ่งใด ๆ หรือปลูกสร้างอาคารภายในบริเวณโบราณสถานจะต้องขออนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี และอธิบดีได้มีหนังสืออนุญาตให้องค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสนพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ภูมิทัศน์ ปี 2541

อำนาจหน้าที่ในการดูแล ได้แก่ นายอำเภอตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ.2547 และองค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ.2544 ซึ่งต้องดูแลร่วมกับกรมศิลปากร ในฐานะผู้ดูแลรักษา

### ประวัติความเป็นมา

เขาชัยสนเป็นภูเขาหินปูนลูกโดด ตั้งอยู่ในแนวทิศเหนือ-ทิศใต้ ยาวประมาณ 2.5 กิโลเมตร ส่วนกว้างสุดประมาณ 1 กิโลเมตร พื้นที่โดยรอบภูเขาเป็นที่ราบลุ่มยอดเขาสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 330 เมตร พันธุ์ไม้ที่ขึ้นชื่อเป็นที่รู้จักกัน คือ ไม้คนทีดำ เป็นไม้ที่มีสรรพคุณทางสมุนไพร ใช้รักษาโรคภัยต่างๆ ได้หลายชนิด

ทิศตะวันตกและทิศเหนือมีคลองเขาชัยสน หรือคลองปากเหนียดไหลผ่านไปออกทะเลสาบสงขลาที่บ้าน สทัง บริเวณอ่าวอาพัด ตำบลทานโพธิ์ อำเภอเขาชัยสน

ทิศใต้มีคลองท่ามะเดื่อไหลผ่านไปออกทะเลสาบสงขลาที่บ้านบางแก้วใต้ ไกลวัดเขียนบางแก้ว คลองทั้ง 2 สายนี้ เป็นหัวใจของการเกษตรกรรมและเป็นเส้นทางคมนาคมของชุมชนโบราณในอดีต ระหว่างชุมชนภายใน แผ่นดินกับชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา ในสมัยอยุธยาเกิดชุมชนโบราณขึ้นทางทิศตะวันออกของเขาศัยสน คือ บริเวณหน้าถ้ำพระ ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดถ้ำเขาชัยสน เป็นวัดขึ้นกับวัดเขียนบางแก้ว คณะปาแก้วหัวเมืองพัทลุง

ภูเขาชัยสนมีถ้ำหินปูนจำนวนมาก ได้แก่ ถ้ำล่องลม ถ้ำไร่ ถ้ำโพรงเซ้ ถ้ำเครื่อง ถ้ำควาย ถ้ำโนรา ถ้ำช้าง และถ้ำพระจากการสำรวจเบื้องต้นได้พบร่องรอยแสดงว่าเคยเป็นที่พักอาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุค หินใหม่ประมาณ ๒,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว หลักฐานที่พบได้แก่ ขวานหินขัด หม้อดินเผาลายเชือกทาบ หม้อ สามขา กระจุกสัตว์ และกระดูกมนุษย์ เป็นต้น บางถ้ำเปลี่ยนแปลงเป็นพุทธสถาน เช่น ถ้ำพระ มีพระพุทธรูปปูน ปั้นประดิษฐานภายในถ้ำ จำนวน ๘ องค์ พระพุทธไสยาสน์ ๑ องค์ และพระพุทธรูปประทับยืนสำริด ๑ องค์ (กรมศิลปากร ๒๕๓๖ : ๒๙-๓๐)

ปี พ.ศ.2494 พระพิศาลธรรมรังสี เจ้าอาวาสวัดพัทลุง ก็ได้เดินทางมาบูรณะ สร้างกำแพงล้อมรอบบ่อน้ำ ร้อน

ปี พ.ศ.2536 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดสรรงบประมาณให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดพัทลุง ปรับปรุงภูมิทัศน์

ปี 2544 จังหวัดพัทลุงแจ้งเปลี่ยนแปลงหน่วยงานรับผิดชอบบ่อน้ำร้อนเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเขา ชัยสน

ปี พ.ศ.2545 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดสรรงบประมาณ โครงการพัฒนาสาขาการท่องเที่ยว ภายใต้ค่าใช้จ่ายสำรองเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน จำนวน 13,536,000 บาท เพื่อพัฒนาบ่อน้ำร้อน มีกิจกรรมที่ดำเนินการก่อสร้าง 12 กิจกรรม ดังนี้

1. งานปรับแต่งภูมิทัศน์บริเวณบ่อน้ำร้อน
2. ก่อสร้างกำแพง
3. ก่อสร้างศูนย์อำนวยความสะดวก
4. ก่อสร้างสะพานข้ามธารน้ำร้อน
5. ก่อสร้างอาคารอำนวยความสะดวก
6. ก่อสร้างอาคารอาบน้ำ
7. ก่อสร้างศาลาพักร้อน
8. ก่อสร้างห้องน้ำ-ห้องส้วม
9. ก่อสร้างทางเท้า

10. ก่อสร้างอาคารระบบสูบน้ำ-จ่ายน้ำ ส่งไปยังอาคารต่าง ๆ

11. ขยายเขตไฟฟ้าแรงต่ำ

12. ก่อสร้างป้ายบ่อน้ำร้อน

และในปีงบประมาณเดียวกัน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้อนุมัติเงินเหลือจ่ายจากงวดแรก

จำนวน 2,773,800.-บาท ดำเนินก่อสร้าง 6 กิจกรรม

1. ก่อสร้างร้านค้า

2. ติดตั้งไฟฟ้า

3. ก่อสร้างราวกันตกทางเท้า

4. ก่อสร้างป้อมยาม

5. งานปรับปรุงแต่งสภาพภูมิทัศน์บริเวณบ่อน้ำร้อน

6. งานปรับปรุงลานจอดรถ

ปี พ.ศ. 2556 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดสรรงบประมาณ โครงการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนเขาชัยสน ให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน จำนวน 7,970,000 บาท เพื่อปรับปรุงบ่อน้ำร้อน เขาชัยสน

▶ ปรับปรุงอาคารอำนวยการ 1 หลัง

▶ ปรับปรุงอาคารบ้านพักจำนวน 5 หลัง

▶ ก่อสร้างศูนย์อาหารจำนวน 1 หลัง

▶ ปรับปรุงอาคารนวดเพื่อสุขภาพจำนวน 1 หลัง

▶ ก่อสร้างอาคารอบไอน้ำจำนวน 1 หลัง

▶ ปรับปรุงอาคารแช่น้ำร้อนจำนวน 1 หลัง

▶ ก่อสร้างอาคารน้ำตกจำนวน 1 หลัง

ปี พ.ศ. 2563 กรมโยธาธิการและผังเมืองสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงภูมิทัศน์โครงการพัฒนาพื้นที่เฉพาะชุมชนเขาชัยสนและชุมชนต่อเนื่อง อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง งบประมาณรวม 53,623,000 บาท (งบประมาณนี้สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสนและเทศบาลตำบลเขาชัยสนรวมกัน) โดยมีการปรับปรุงทั้งสิ้น 14 รายการคือ

1. ปรับปรุงลานจอดรถเพิ่มไฟส่องสว่างและปรับผิวลานจอดรถ ปรับปรุงภูมิทัศน์

2. สร้างป้ายโครงการทางเข้า

3. สร้างหลังคาคลุมทางเดิน และสร้างทางเดินจากหน้าโครงการสู่ภายในโครงการ

4. สร้างร้านอาหารใหม่

5. ปรับปรุงห้องน้ำดื่ม

6. ปรับปรุงอาคารอาบน้ำ

7. ปรับปรุงร้านค้า และอาคารผลิตน้ำแร่
8. สร้างที่จอดรถบัสเพิ่มเติม
9. ปรับปรุงทางระบายน้ำด้านหลัง
10. สร้างบ่อน้ำหน้าอาคารอำนวยการ
11. ปรับปรุงบ่อน้ำหน้าอาคารอำนวยการ
12. สร้างห้องนวดเพิ่ม
13. ปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในใหม่
14. สร้างห้องน้ำและห้องเปลี่ยนเสื้อผ้าบริเวณบ่อน้ำร้อนใหม่

การปรับปรุงทุกรายการข้างต้นได้รับอนุญาตจากกรมศิลปากร ตามหนังสือที่ วธ 0421/193 ลงวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2563 ลงนามโดยนายสมพงษ์ สุขานุรักษ์ ตำแหน่งภัณฑารักษ์ชำนาญการพิเศษ รักษาการแทนผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ 11 สงขลา

### บริการของบ่อน้ำร้อนเขาชัยสน

1. บริเวณสถานที่แช่น้ำแร่กลางแจ้ง เป็นสระน้ำแช่เท้าขนาด 10X19 เมตร ฟรี
2. อาคารอาบน้ำแร่ร้อน บริการอาบน้ำ
  - อ่างแช่น้ำแร่พิเศษ ชั่วโมงละ 200 บาท มีจำนวน 1 ห้อง
  - อ่างแช่น้ำแร่ ชั่วโมงละ 120 บาท มีจำนวน 4 ห้อง
3. บริเวณอาคารอำนวยการ
  - ห้องประชุมสัมมนา ครั้งละ 1,500 บาท
4. ห้องพักผ่อนอากาศที่สะอาด สะดวกสบาย พร้อมอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น ทีวี ตู้เย็น อัตราค่าที่พัก หลังละ 550 บาท/คืน ห้องพัก (ชั่วคราว) 300 บาท / 3 ชั่วโมง
5. บริการนวดแพทย์แผนไทย ชั่วโมงละ 120 บาท (พัตลม) นวดแผนไทย ชั่วโมงละ 150 บาท (แอร์)
6. เทียวชมถ้ำเชิงอนุรักษ์ โดยแนะนำให้เที่ยวถ้ำที่สำรวจไว้ได้แก่ ถ้ำโพรงจระเข้, ถ้ำลอกอ, ถ้ำพระ, ถ้ำน้ำเย็น (บริการนั่งเรือชมถ้ำอัตราค่าบริการ 200 บาท/ลำ (ผู้ใหญ่ 4 คน สามารถเพิ่มเด็กเล็กได้ 2 คน)

### แหล่งท่องเที่ยวตำบลเขาชัยสน

**ถ้ำพระ** บริเวณถ้ำด้านล่างมีหินย้อย มีน้ำหยดตามหินตลอดเวลาซึ่งเป็นบ่อน้ำขึ้น บันไดพญานาค ชั้นสอง มีพระนอนขนาดใหญ่ ผนังมีภาพวาดสวยงาม เหมาะสำหรับยืนชมวิว มีบันไดจากบ่อน้ำร้อนถึงถ้ำพระ

**ถ้ำโพรงจระเข้** เป็นถ้ำขนาดเล็กอยู่ใกล้บ่อน้ำร้อน บริเวณทางขึ้นถ้ำเป็นบันไดคอนกรีตเชื่อมต่อกับบริเวณบ่อน้ำร้อน บริเวณด้านหน้ามีรูปจระเข้ตั้งอยู่ และบริเวณภายในถ้ำจะมีช่องทางปีนเชื่อมต่อขึ้นบนเขาชัยสน

**ถ้ำช้าง** เป็นถ้ำขนาดใหญ่อยู่ทางทิศใต้ของบ่อน้ำร้อน ทางขึ้นค่อนข้างลำบาก ภายในถ้ำมีห้องโถงขนาดใหญ่เชื่อมต่อกัน ทางเดินภายในบางช่วงมีช่องเดินขนาดเล็ก มีลักษณะงอกหินย้อยสวยงาม หลายจุด มีแอ่งน้ำ

ภายในถ้ำ ในการเดินต้องระมัดระวังเนื่องจากภายในถ้ำมีทางเดินเชื่อมกันจำนวนมากหากต้องการเที่ยวต้องใช้ผู้นำทาง

**ถ้ำควาย** เป็นถ้ำขนาดใหญ่อยู่ทางทิศใต้ของบ่อน้ำร้อนทางขึ้นเป็นทางเล็กชันพอประมาณ ด้านหน้าปากถ้ำกว้าง มีหินงอกหินย้อย ลักษณะภายในถ้ำมีห้องโถงขนาดใหญ่ มีทางเดินทางเดินยาวสามารถเดินทะลุมองเห็นบ่อน้ำร้อนได้ แต่ไม่สามารถลงได้เนื่องเส้นทางลงลำบากมาก

**ถ้ำยายหอม** ตั้งอยู่บริเวณใกล้บ่อน้ำร้อน ทางขึ้นถ้ำเป็นบันไดคอนกรีตเชื่อมต่อกับบริเวณบ่อน้ำร้อน บริเวณปากถ้ำมีรูปปั้นยายหอม ภายในถ้ำเป็นห้องโถงขนาดใหญ่ มีการขุดหินจำนวนมากเหมาะสำหรับการปรับปรุงเป็นสถานที่ประชุม ด้านบนถ้ำจะมีช่องขนาดใหญ่แสงสามารถส่องเข้าไปในถ้ำปริมาณมาก

**ถ้ำลอกอ** ตั้งอยู่ทิศตะวันตกภูเขาชัยสน ทางขึ้นค่อนข้างสะดวก เป็นถ้ำขนาดใหญ่ มีหินงอกหินย้อยมากมาย ภายในมีห้องโถงขนาดใหญ่ ช่วงกลางถ้ำมีช่องทะลุถึงยอดเขาทำให้การระบายอากาศดี ภายในชั้นเล็กน้อย มีน้ำหยดจากหินงอกหินย้อย

**ถ้ำนาว ถ้ำนาง** เป็นถ้ำขนาดใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกของภูเขาชัยสนทางขึ้นเป็นทางเล็กชันพอประมาณ ด้านหน้าปากถ้ำกว้าง มีหินงอกหินย้อย ลักษณะภายในถ้ำมีห้องโถงขนาดใหญ่

**ถ้ำน้ำเย็น** ตั้งอยู่ทิศเหนือสุดของภูเขาชัยสน ภายในสามารถ่องเรือชมหินงอกหินย้อยที่สวยงาม บรรยากาศร่มรื่นเย็นสบายเหมาะแก่การพักผ่อน (เปิดให้บริการทุกวัน นั่งเรือชมถ้ำราคาเหมาลำ ลำละ 200 บาท นั่งได้ประมาณ 4-6 คน)

### ของฝากของที่ระลึก

- **รูปแกะสลักหนังตะลุง** เป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดพัทลุง ตัวหนังตะลุงชาวบ้านหรือผู้แกะรูปหนังจะใช้หนังวัว โดยนำหนังวัวที่แห้งบาง และสะอาดมาร่างภาพที่ต้องการแล้วใช้เครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ แกะลายตามที่ร่างไว้อย่างสวยงาม
- **สบู่ สุนทรน้ำผึ้ง** หนึ่งในสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับ 3 ดาว ภูมิปัญญาไทยของกลุ่มแม่บ้านบ้านหัวหรั่ง ตำบลเขาชัยสน สามารถรักษาสิว ฝ้าให้หายได้
- **ผ้ามัดย้อม** สินค้า OTOP ระดับ 5 ดาว อีกหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อของตำบลเขาชัยสน มีสินค้าหลายชนิด เช่น เสื้อยืด เสื้อกล้าม ผ้าคลุมไหล่ กระเป๋า ฯลฯ
- **สมุนไพร ไม้คนทีดำ** จะมีรสฝาดเผื่อน ขับฟอกโลหิตระดู แก้เลือด และน้ำเหลืองเสีย เป็นยาบำรุงแก้รักษาโรคเอ็นตกนกดตาย

- **น้ำแร่เขาชัยสน** เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว ผลจากการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ของกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวง สาธารณสุข สามารถผลิตน้ำดื่มที่มีคุณค่าต่อร่างกายได้ โดยมีคุณสมบัติ 4 ประการ คือ

1. น้ำใสสะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีจุลินทรีย์และเชื้อโรคใด ๆ
2. ไม่มีสารปนเปื้อนใด ๆ เช่น ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช หรือยาฆ่าแมลง เพราะเป็นน้ำพุที่มาจากใต้พื้นพิภพ
3. ไม่มีสารโลหะหนักที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย เช่น สารปรอท สารตะกั่ว สารหนู และกัมมันตภาพรังสี
4. มีแร่ธาตุที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ดังนี้
  - 1) แคลเซียม มี 61.5 มิลลิกรัม / ลิตร ช่วยเสริมสร้างกระดูกและฟัน ทั้งจำเป็นต่อการเจริญเติบโตของร่างกาย และช่วยในการแข็งตัวของหลอดเลือด
  - 2) แมกนีเซียม มี 24.4 มิลลิกรัม / ลิตร ช่วยปรับความสมดุลของประสาท และกล้ามเนื้อ และช่วยเม็ดเลือดขาวสลายเชื้อโรค
  - 3) โซเดียม มี 24.4 มิลลิกรัม / ลิตร ช่วยเชื่อมประสาทและกล้ามเนื้อ ช่วยรักษาความเป็นกรด เป็นด่างของร่างกาย
  - 4) ไบคาร์บอเนต มี 191 มิลลิกรัม / ลิตร ช่วยลดกรดในกระเพาะอาหาร และช่วยควบคุมความสมดุลของน้ำในร่างกาย
  - 5) ซัลเฟต มี 25 มิลลิกรัม / ลิตร ช่วยระบบการย่อยอาหาร
  - 6) ไนเตรต มี 0.6 มิลลิกรัม / ลิตร ช่วยควบคุมระบบการไหลเวียนของโลหิตไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และช่วยขยายหลอดเลือด
  - 7) โพแทสเซียม มี 0.228 มิลลิกรัม / ลิตร ช่วยระบบการไหลเวียนของโลหิต
  - 8) ฟลูออไรด์ มี 0.03 มิลลิกรัม / ลิตร ช่วยเสริมสร้างกระดูกและฟัน ป้องกันฟันผุ
  - 9) คลอไรด์ มี 16 มิลลิกรัม / ลิตร ช่วยควบคุมความสมดุลของระบบกระเพาะอาหาร